

Duinen en heide

Alles over duinen en heide

- Duin- en heidelandschappen in ons land kenmerken zich door voedselarme omstandigheden. In zulke condities komen vaak veel verschillende plantensoorten voor. Dat maakt dat er vaak ook weer allerlei specifieke insecten op afkomen. Maar deze open landschappen zijn ook van wezenlijk belang voor zoogdieren als konijn; reptielen als zandhagedis, levendbarende hagedis, adder en gladde slang; en vogels zoals tapuit, nachtzwaluw, veldleeuwerik en boompieper.
- Heide is bekend vanwege plantensoorten als struikhei en dophei, maar de plantengemeenschap van deze gebieden is veel uitgebreider. [Droge heide](#) bestaat naast struikhei, uit stekelbrem, kruipbrem, tormentil, zandblauwtje en verschillende soorten grassen, zoals bochtige smele, schapengras en buntgras. [Natte heide](#) bestaat naast dophei, uit veenpluis, zonnedauw, wilde gagel, klokjesgentiaan, en diverse soorten zegges en veenmossen.
- De Nederlandse duinen behoren tot de soortenrijkste landschappen van Nederland. veel soorten zijn heel specifiek voor dit habitat, denk aan duinviooltje, duinroos en duindoorn. Op droge plekken groeien onder andere helm, blauwe zeedistel en zeewolfsmelk. In [natte duinvalleien](#) groeien zeldzame soorten als parnassia en moeraswespenorchis.
- Het open landschap van duinen en heide maakt dat er ook veel soorten mossen, korstmossen en paddenstoelen voor kunnen komen. Kenmerkend zijn korstmossen zoals rendier- en bekermos en paddenstoelen zoals verschillende beker- en knotszwammen. In de [kalkrijke duinen](#) levert dat vaak een typisch beeld op.

Foto: Bayke de Vries

Waarom hebben duin- en heidelandschappen onze hulp nodig?

Duin- en heidegebieden hebben het lastig:

- Door stikstof en verzuring dreigen de open landschappen te vergrassen en dicht te groeien. Daardoor verdwijnen veel plantensoorten die van arme, niet al te zure omstandigheden houden. En daarmee dus ook de vele vogels, reptielen, wilde bijen, dagvlinders, sprinkhanen, kevers, (korst)mossen en paddenstoelen die afhankelijk zijn van dit soort leefgebieden.
- Daarnaast is het landgebruik van droge heide veranderd. Vroeger waren grazende schapen op de hei en heideplaggen voor op de akker een verdienmodel
- Ook het duinlandschap is enorm veranderd vanwege 1) het vastleggen van de zeereep voor onze veiligheid door het planten van helmgras, 2) het tegengaan van hinderlijke verstuingen van duinen voor omwonenden door aanplant van dennen, en 3) een grote afname van het aantal konijnen – onze natuurlijke grasmaaiers.
- Bovendien zijn er invasieve exoten die een bedreiging vormen zoals rimpelroos en sneeuwbes in de duinen, en Amerikaanse vogelkers op de hei.

Algemene aandachtspunten

- Inventariseer de huidige natuurwaarden in je gebied zodat je kan bepalen waar de kansen en bedreigingen liggen. Denk aan vragen als: Wat is het bodemtype, wat komt er voor aan flora en fauna, hoe kan een aansluiten bij een gebiedsvisie en de natuurlijke processen die hier een rol spelen? Maak op basis daarvan een ecologisch beheerplan.
 - Beoordeel welke ingrepen nodig zijn om de soortenrijke vegetatie en voedselarme omstandigheden te behouden. Op de hei kan dat betekenen dat je opslag van berken moet afremmen.
- NB: Open duin- en heidegebieden behoren tot de soortenrijke ecosystemen van Nederland. Tegelijkertijd vindt hier successie plaats: een natuurlijk proces waarbij pioniervegetatie zich ontwikkelt richting bos. Om de biodiversiteit van

Duinen en heide

deze open landschappen te behouden, is het daarom nodig dit proces af te remmen. Dat kan tegenstrijdig aanvoelen, omdat je een natuurlijk proces bewust beïnvloedt.

- Het is daarbij goed om te beseffen dat we in een dichtbevolkt land als Nederland nog maar weinig natuur hebben waarin grote natuurlijke processen, zoals overstromingen, zandverstuivingen en begrazing door wilde dieren, vrij spel hebben. Daarom zijn we in veel natuurgebieden aangewezen op gericht natuurbeheer. Met relatief kleinschalige beheersmaatregelen bootsen we deze natuurlijke processen deels na en behouden we de soortenrijke natuur die daarvan afhankelijk is.
- Plaggen is een gekende methode om de voedselrijkere toplaag te verwijderen voor het behoud van de voedselarme omstandigheden. Zie deze [Beheerwijzer – Plaggen](#). NB: vermijd grootschalige beheersmaatregelen, en bepaal wat je wel doet in samenspraak met een ecooloog.
- Exotenbestrijding: in duin- en heidegebieden vormen invasieve exoten een bedreiging voor de inheemse flora en fauna. Voorbeelden zijn rimpelroos (*Rosa rugosa*) en sneeuwbes (*Symphoricarpos albus*) in de duinen, en Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*) op de heide. Het bestrijden van exoten is iets van de lange adem: eenmalig ingrijpen is meestal niet voldoende. Zaag Amerikaanse vogelkers bijvoorbeeld niet zomaar bij de grond af, want de soort loopt vaak weer uit vanuit de stronk of wortels. Effectieve bestrijding vereist een doordachte, gerichte aanpak en goed opvolgbeheer.
- De voedselarme omstandigheden in de duinen en op de heide zijn van belang voor mossen, korstmossen en paddenstoelen.

Duinen

Oude duingraslanden zijn cruciaal voor de sterk bedreigde graslandpaddenstoelen. Onder de graslandpaddenstoelen worden, onder andere, wasplaten (*Hygrocybe*), aardtongen (*Geoglossum*), knotszwammen (*Clavaria*) en bepaalde satijnzwammen (*Enteloma*) gerekend. Deze zeldzame paddenstoelen worden bedreigd door stikstofdepositie, vervuiling, klimaatverandering, en de afname van het aantal konijnen.

Aandachtspunten

- Extensieve begrazing is belangrijk tegen vergrassing en vervuiling, maar vergt wel maatwerk.
- Jaarlijks maaien en afvoeren is ook een optie. Vanaf oktober komen de vruchtlichamen van graslandpaddenstoelen boven, vermijd dan betreding en andere versturende activiteiten.
- Plaggen kan helpen bij het herstel indien het kleinschalig en ondiep wordt toegepast.

Monitoring

- Maak een zo compleet mogelijke soortenlijst. Dit kan ook online door je waarnemingen in te voeren in [waarneming.nl](#).
- Monitoring van bijvoorbeeld planten, dagvlinders en broedvogels, is heel belangrijk om het effect van het natuurbeheer te volgen en waar nodig bij te sturen.
- Een goede manier om de ontwikkeling van de vegetatie te volgen is door het maken van een [vegetatieopname](#). Je noteert de talrijkheid van de aanwezige plantensoorten om de dominantie of zeldzaamheid per soort in kaart te brengen. Heb je hierbij hulp nodig, vraag een plantenwerkgroep van bijvoorbeeld Floron of de KNNV.
- Heb je reptielen op je terrein, overweeg dan ook om die te (laten) [monitoren](#).

Wist je dat ...

er in de Nederlandse soortenlijst meer dan 160 soorten voorkomen met de naam heide erin – van heidehommel en heidezandbij tot heidelieveheersbeestje en zwarte heidelibel. Het woord duin komt meer dan 140 keer voor – zoals in duinsabelsprinkhaan, duinpieper en duinfranjehoed. Dit geeft aan hoe belangrijk deze leefgebieden zijn voor veel soorten!

Duinen en heide

Meer informatie

[Effect van stikstof op de natuur](#)

[Informatie Amerikaanse vogelkers](#)

Bronnen

www.floravannederland.nl

<https://lbdrenthe.nl>

www.duinbehoud.nl

<https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=35622>

